

Immunológia alapjai

13. előadás:

Immunológiai memória kialakulása

Primer és szekunder immunválasz összehasonlítása

Kellermayer Zoltán

Immunológiai memória

- Adott antigénnel való ismételt találkozás során gyorsabb és nagyobb immunválasz
- Adaptív immunválasz része
- T- (CD4+ és CD8+) és B-sejtek is részt vesznek benne

1. Memória T-sejtek

Memória T-sejtek kialakulása

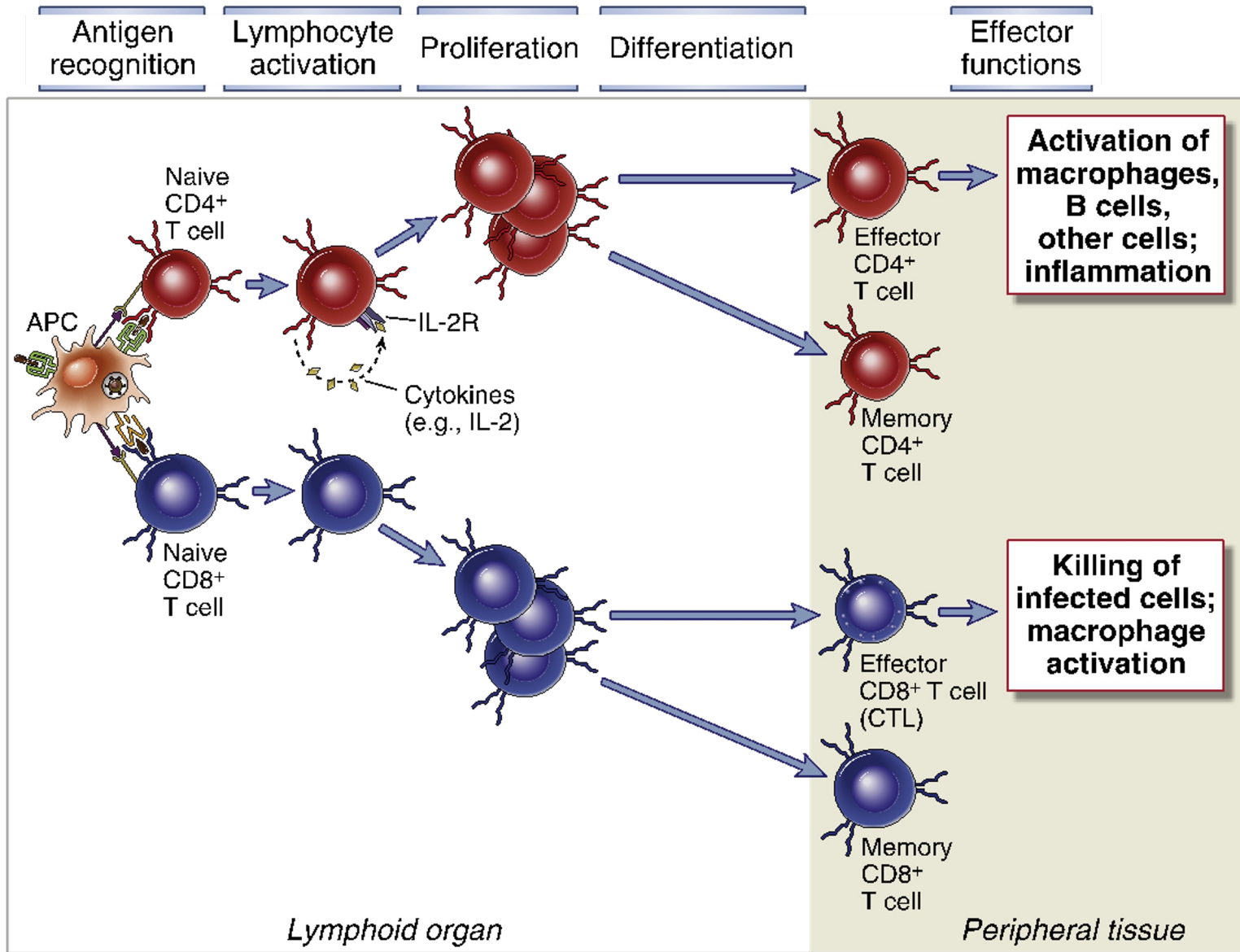

Fig 9-2

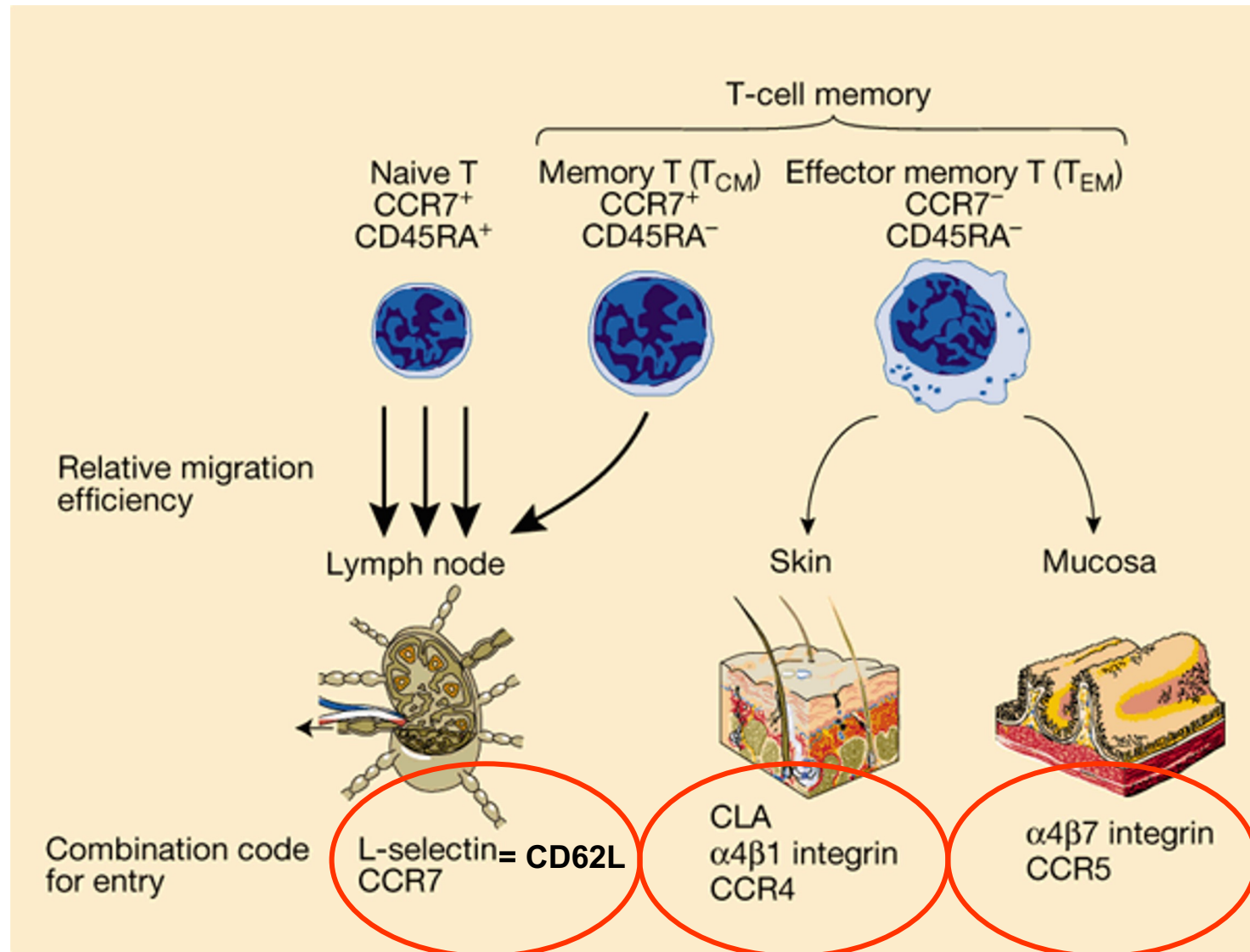
Memória T-sejtek

- Hosszú életű sejtek
- Nyugalmi állapotban várják az antigénnel való ismételt találkozást
- Fokozott reakciókészség az antigénre
- Új effektor sejtek generálása az antigénnel való találkozás során

Centrális és effektor memória T-sejtek

- Centrális memória T-sejtek
  - CD45RO⁺ Lsel^{hi} CCR7^{hi}
  - Szekunder nyirokszövetkbe vándorolnak
  - Antigénnel való találkozás után gyors proliferáció
- Effektor memória T-sejtek
  - CD45RO⁺ Lsel^{lo} CCR7^{lo}
  - Perifériára vándorolnak
  - Antigénnel való találkozás után gyors effektor funkció

Centrális és effektor memória T-sejtek

Memória T-sejtek fontos tulajdonságai

1. Klonális expanzió: antigén-specifikus sejtek magasabb száma

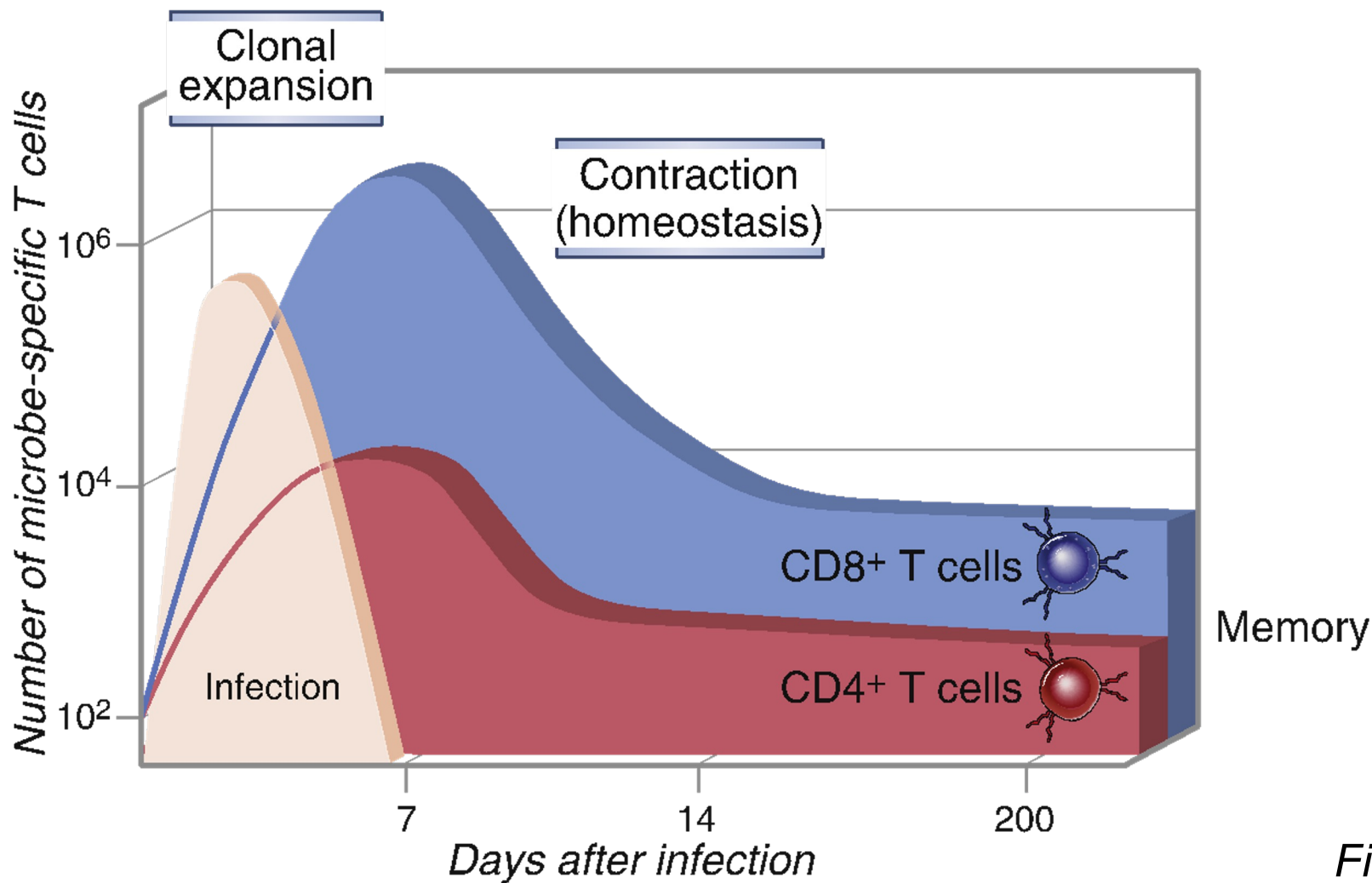
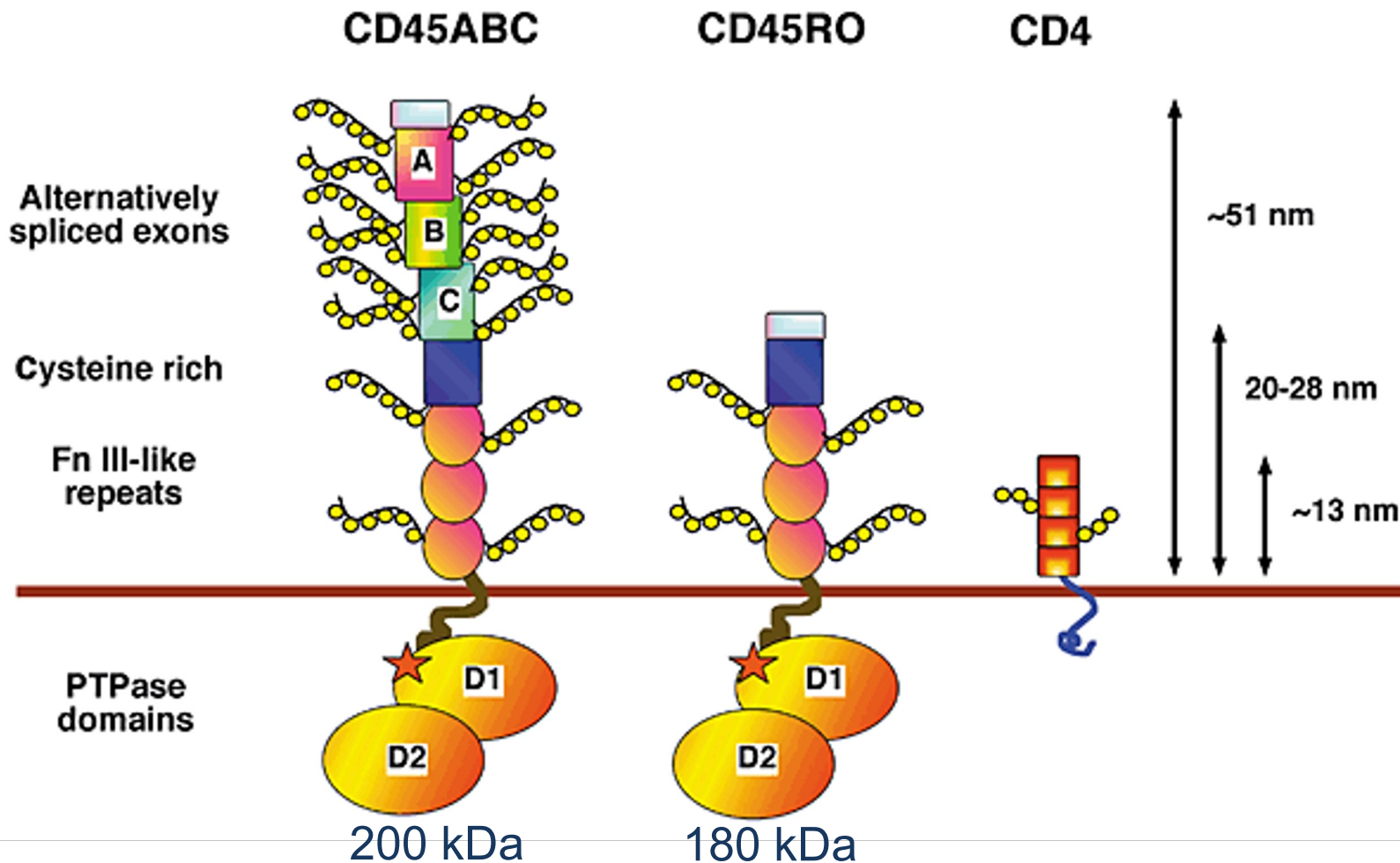

Fig 9-12

Memória T-sejtek fontos tulajdonságai

2. Memória T-sejtek CD45RO izoformát expresszálják

rövidebb extracelluláris domén → szorosabb kapcsolat TcR-ral → hatékonyabb jelátvitel

Memória T-sejtek fontos tulajdonságai

3. Effektor memória T-sejtek a perifériára vándorolnak

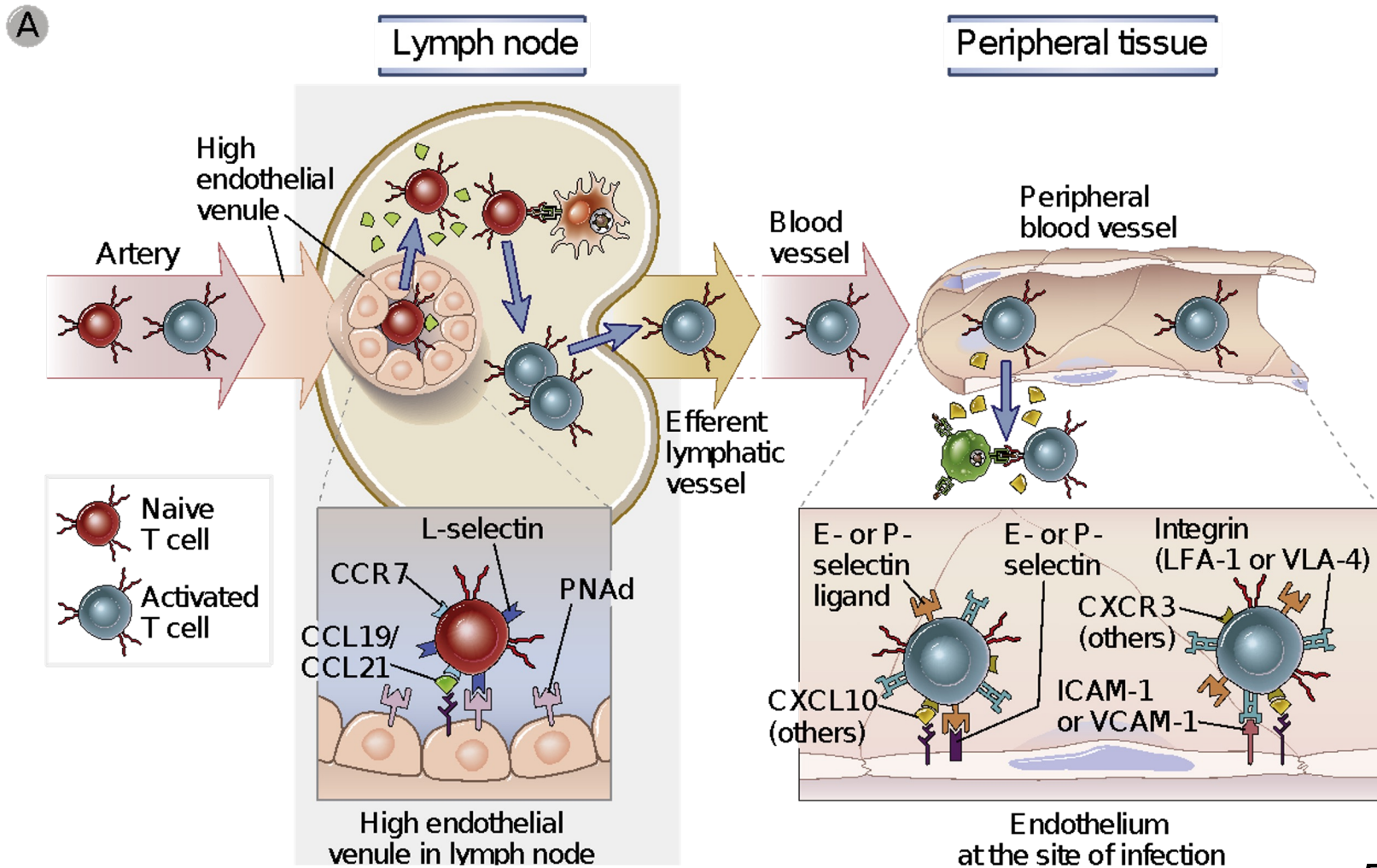

Fig 3-6

Memória T-sejtek fontos tulajdonságai

4. Memória T-sejtek kevésbé fontos a kostimuláció

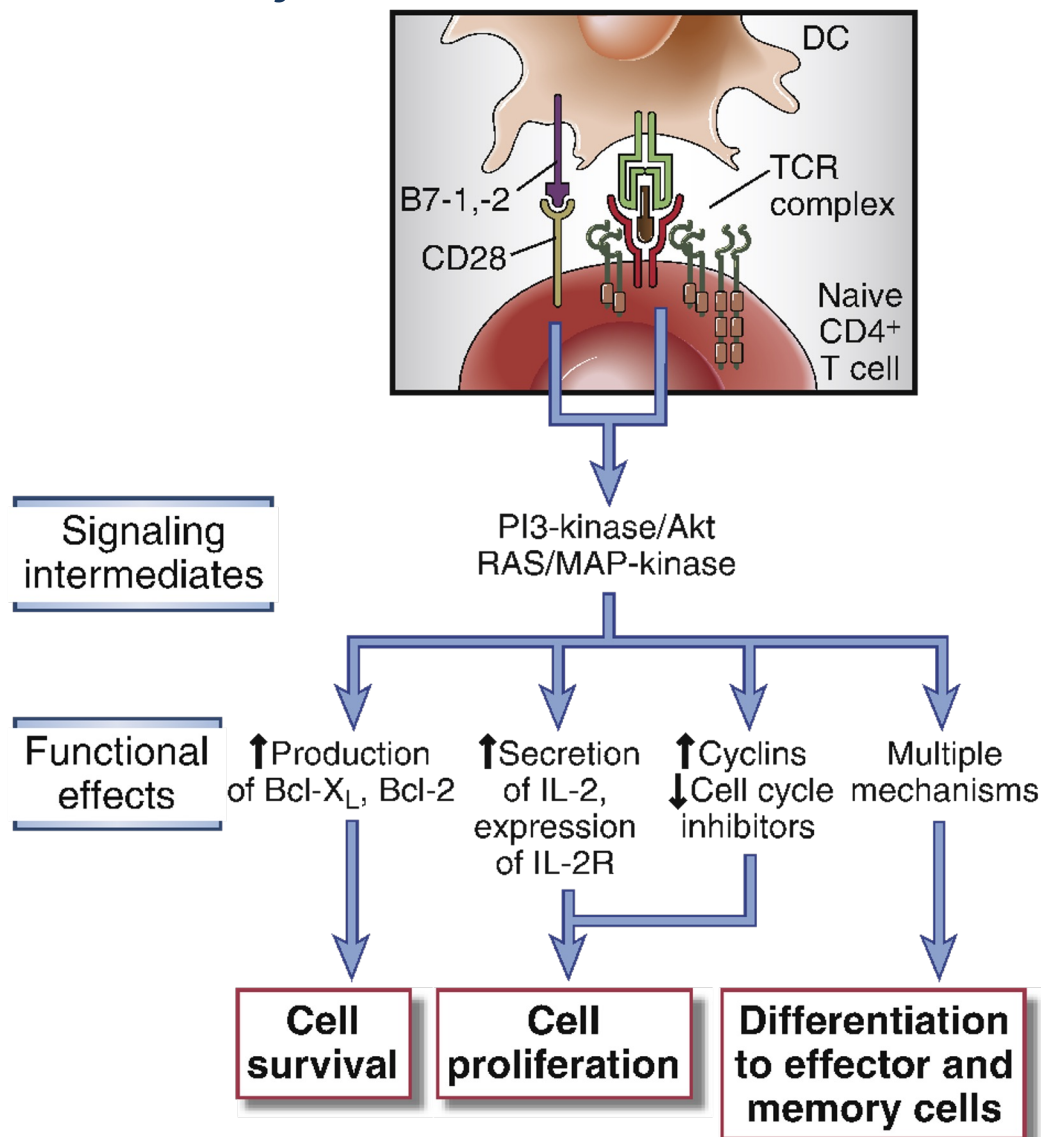

Fig 9-4

T-sejt tulajdonságok változásai az immunválasz során

	Naív	Effektor	Memória
Fenotípus	kicsi	nagy, aktivált	kicsi
Nagy affinitású IL-2R (CD25)	alacsony	magas	alacsony
L-selectin (CD62L)	magas	alacsony	alacsony, változó
Adhéziós molekulák: Integrinek, CD44	alacsony	magas	magas
Kemokin receptor CCR7	magas	alacsony	változó
CD45 izoforma	CD45RA	CD45RO	CD45RO, változó
Effektor funkció	néhány nap után	igen	órák után!!!
APC	főleg DC	-	B-sejt, makrofág, DC
Migráció, homing	Szekunder nyirokszövetek	Gyulladás helye	Gyulladás helye, mukóza, bőr

2. Memória B-sejtek

Memória B-sejtek kialakulása

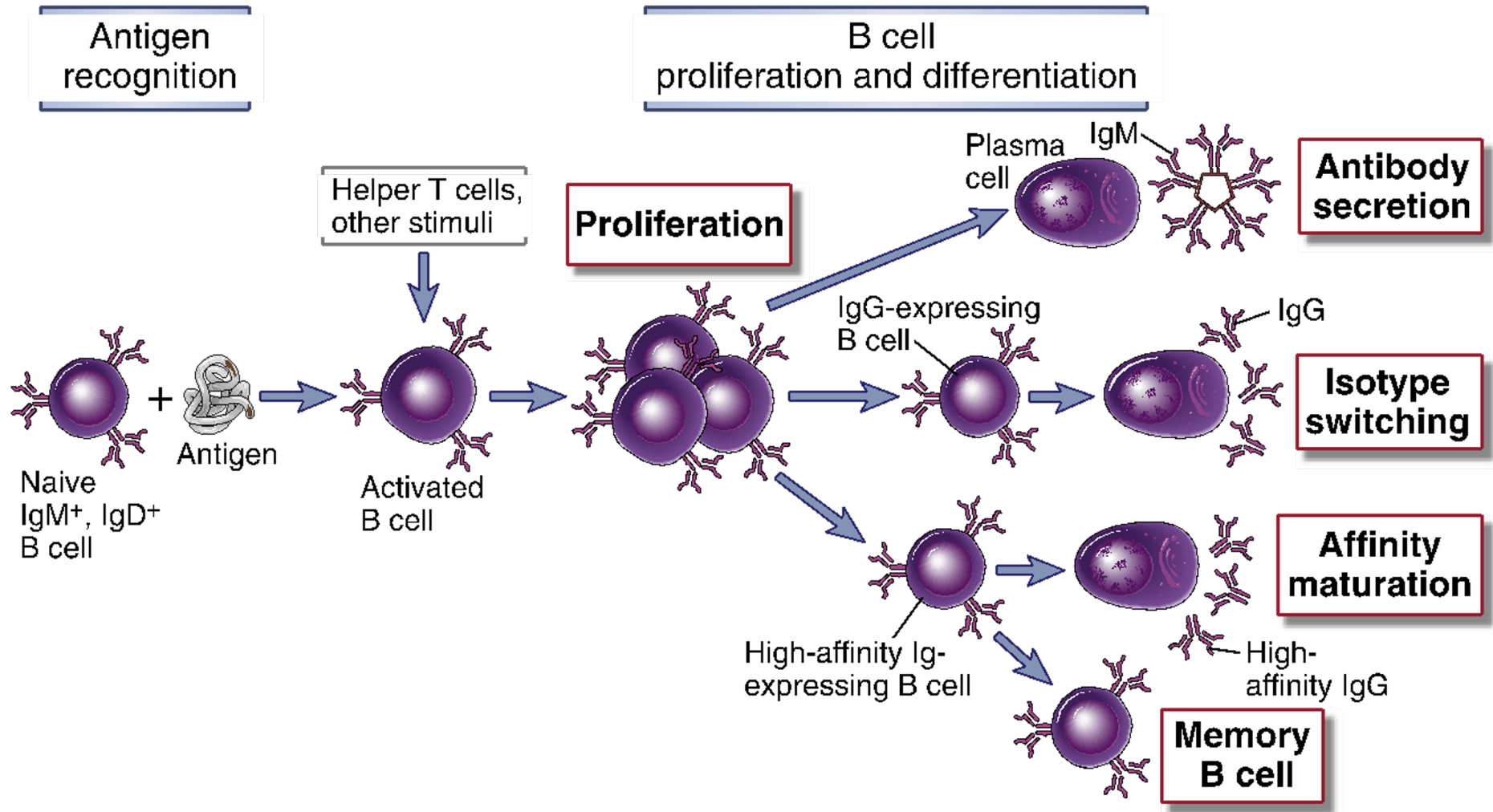

Fig 12-1

Primer és szekunder antitestválasz

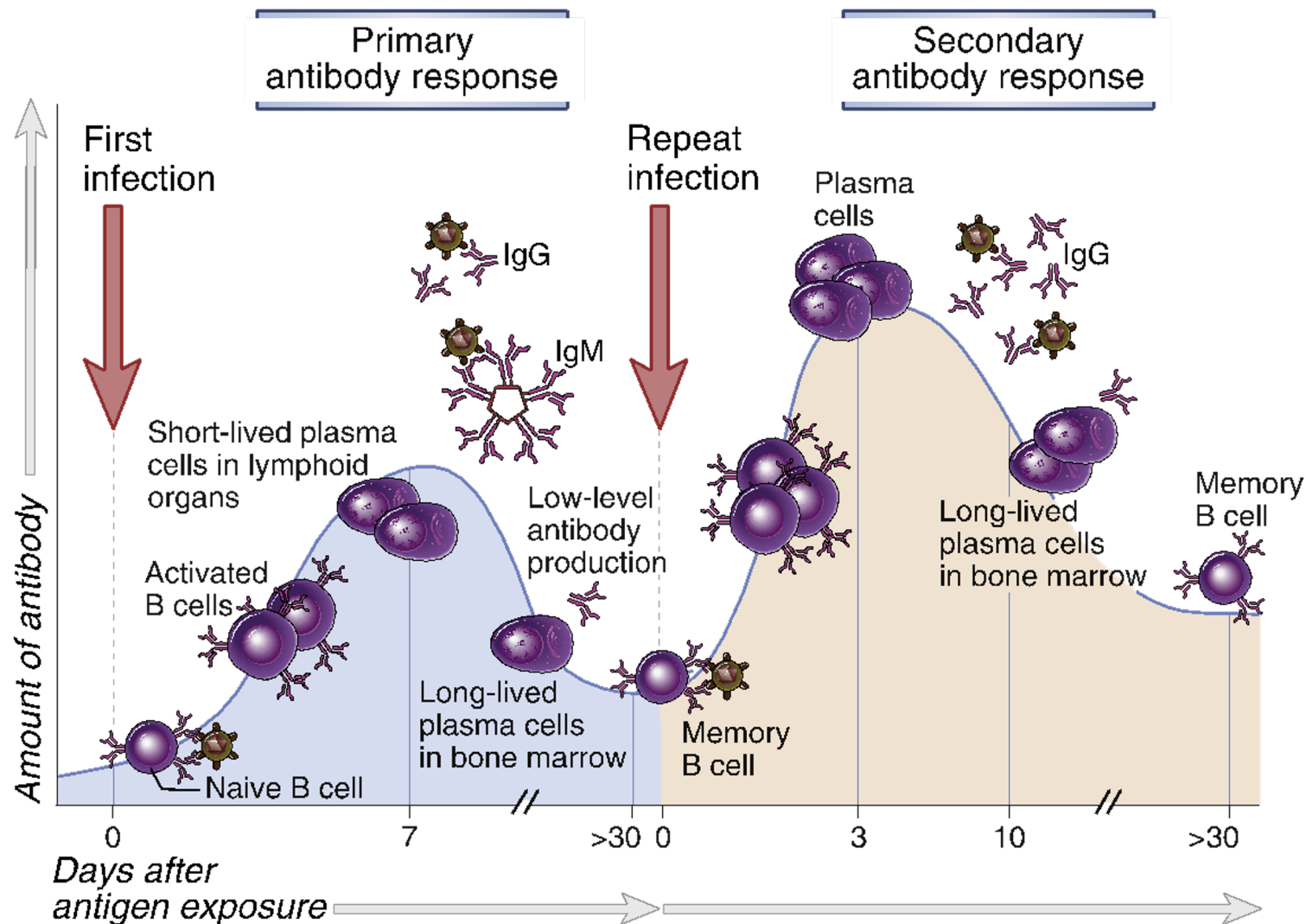

Fig 12-2

A B-sejtes memória T-dependens folyamata!!

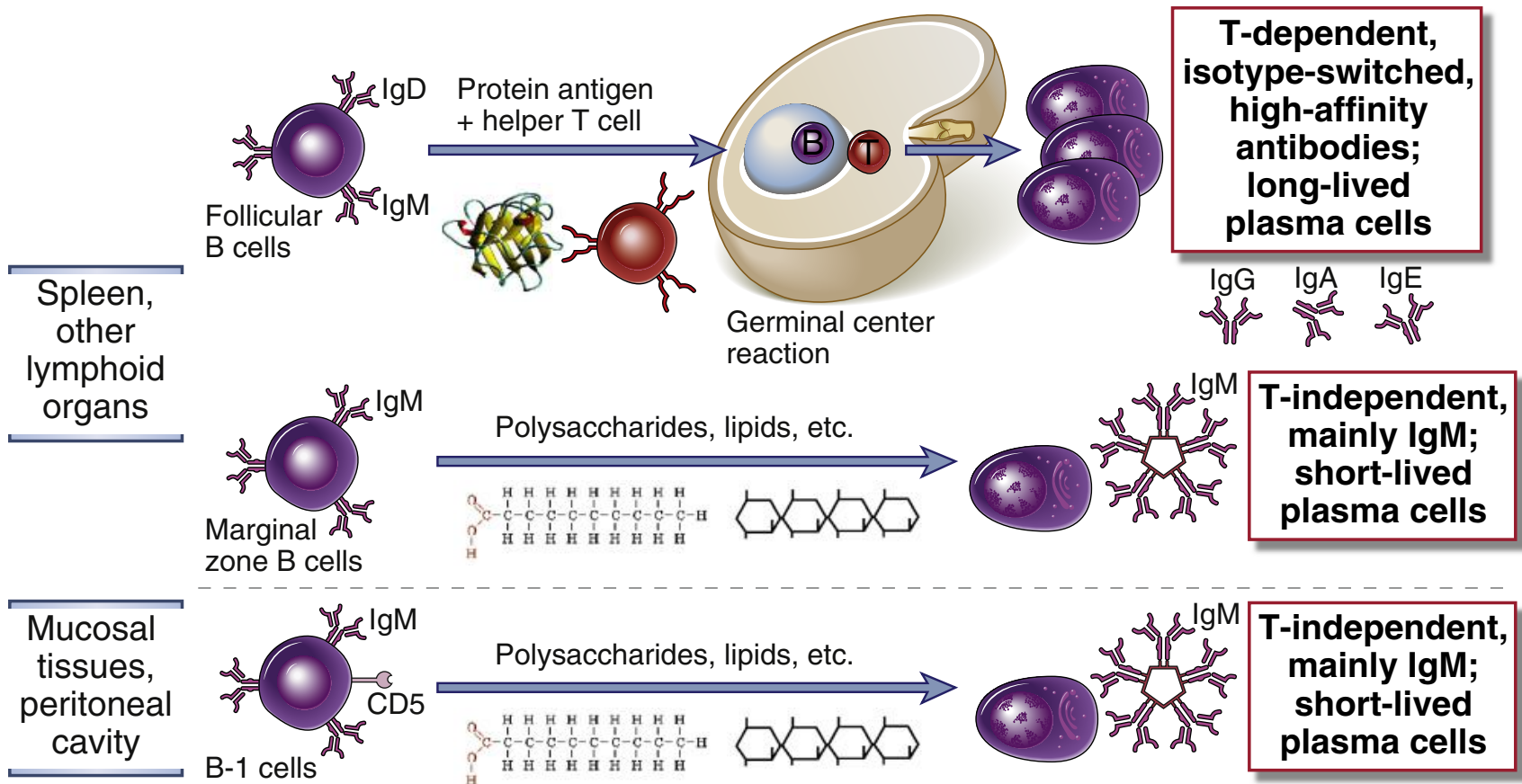

Fig 12-3

A B-sejtes memória T-dependens folyamata!!

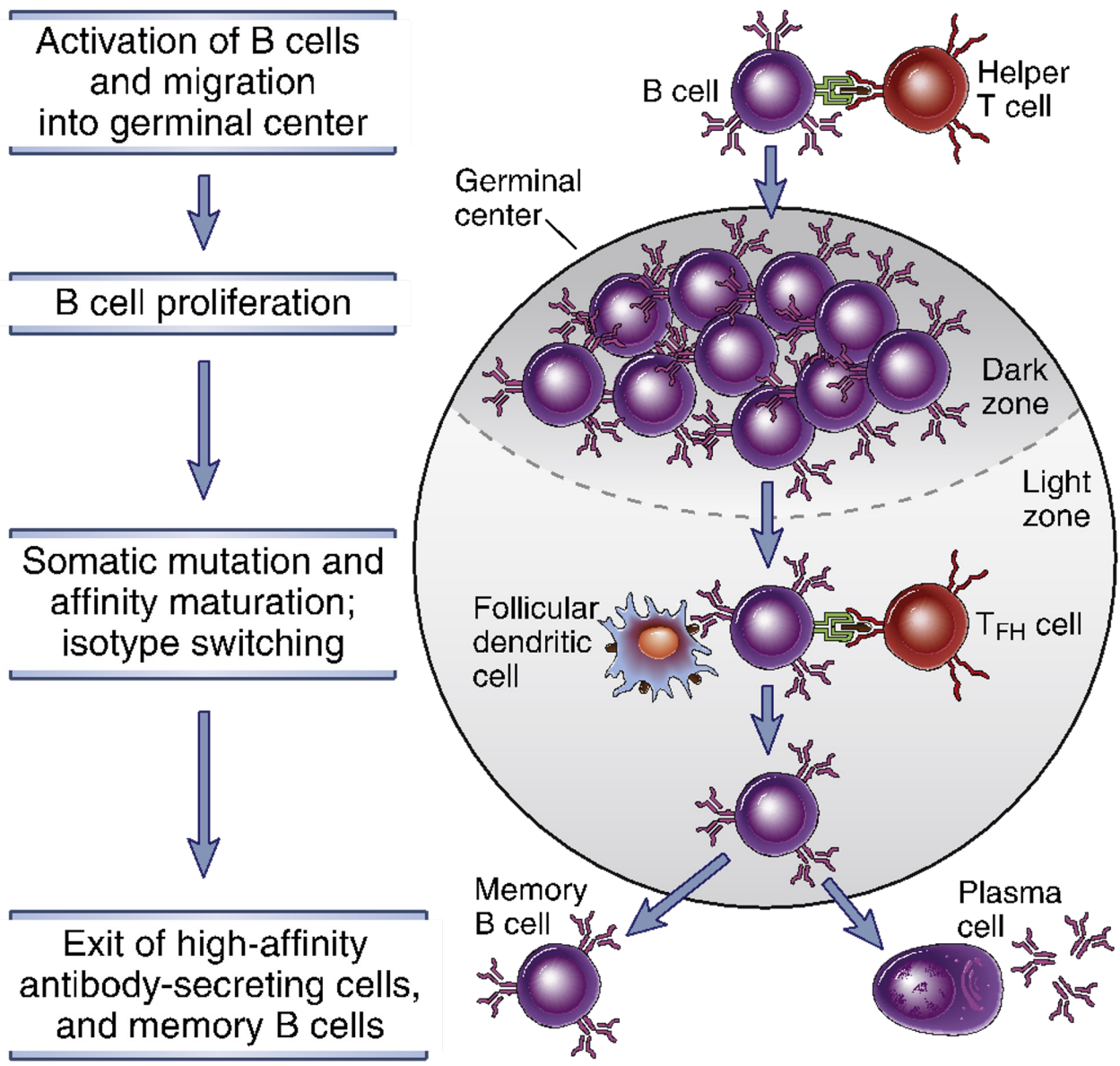

Fig 12-12

Primer és szekunder antitestválasz összehasonlítása

	primer válasz	szekunder válasz
Reagáló sejt	naiv B-sejt	memória sejtek
Antigén-specifikus sejtek gyakorisága	$1:10^4 - 1:10^5$	$1:10^3$
Szekretált antitest izotípusa	IgM>IgG	IgG, IgA, IgE
Aktivációt követő latencia	4-7 nap	1-3 nap
Antitest affinitása	alacsony	magas
Szomatikus hipermutáció	alacsony	magas
Antitest mennyisége	kevés	100-1000x több
Migráció, homing	szekunder nyirokszövetek	periféria
Komplementreceptor expresszió	alacsony	magas

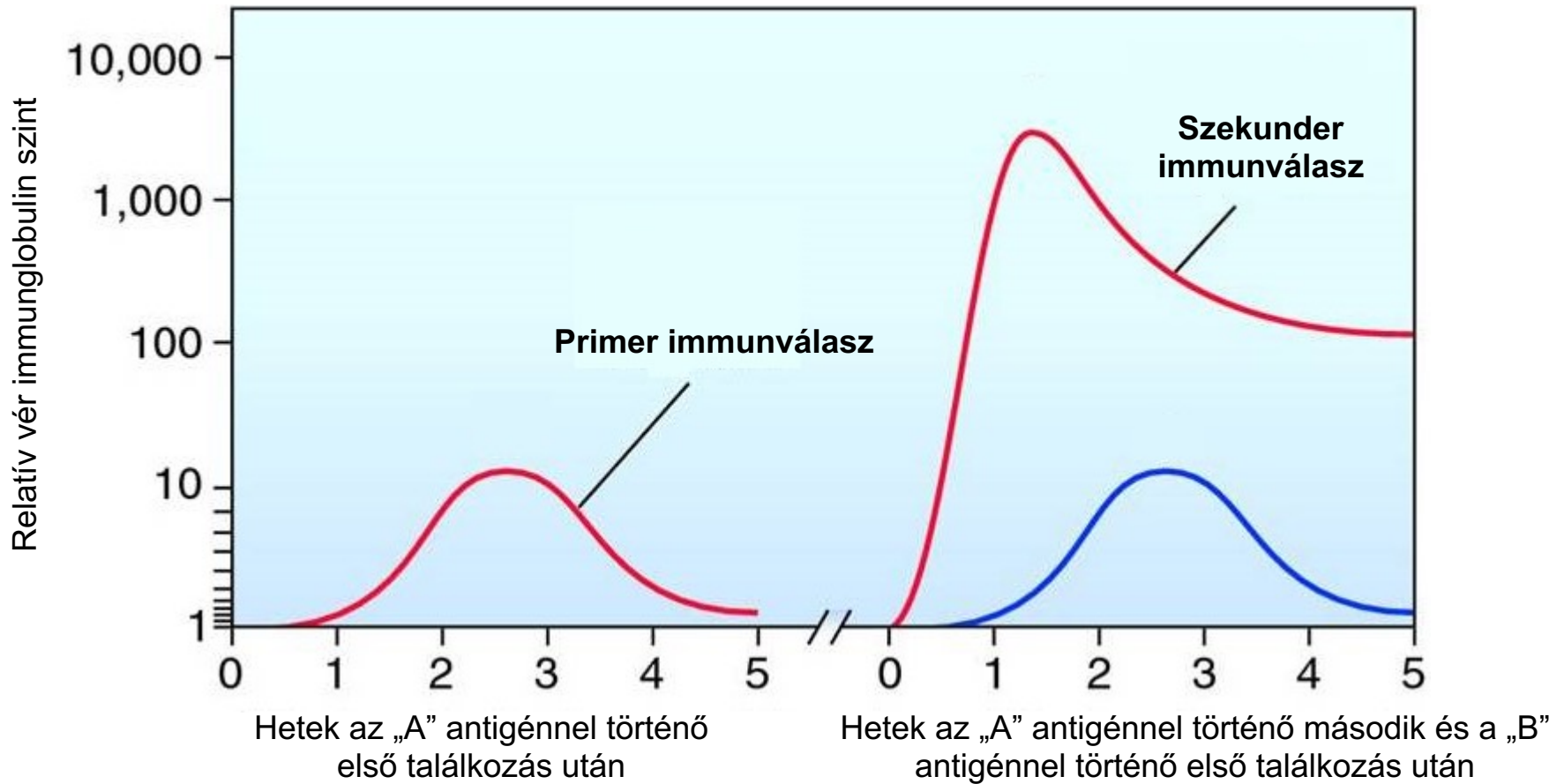
Immunológia alapjai

14. előadás:

Oltások

Kellermayer Zoltán

A primer és a szekunder immunválasz

Vakcinációk

- Vacca, -ae (f): tehén
- Edward Jenner – 1796
- Varioláció - Vakcináció

Edward Jenner (1749-1823)

Aktív és passzív immunitás

Természetes aktív

Természetes úton lezajló
fertőzés

Immunológiai memória

Természetes passzív

Szoptatás: anyai
immunglobulinok
átmenetileg védik az
újszülöttet.

Mesterséges aktív

Védőoltás (aktív immunizálás
antigénnel)

Immunológiai memória

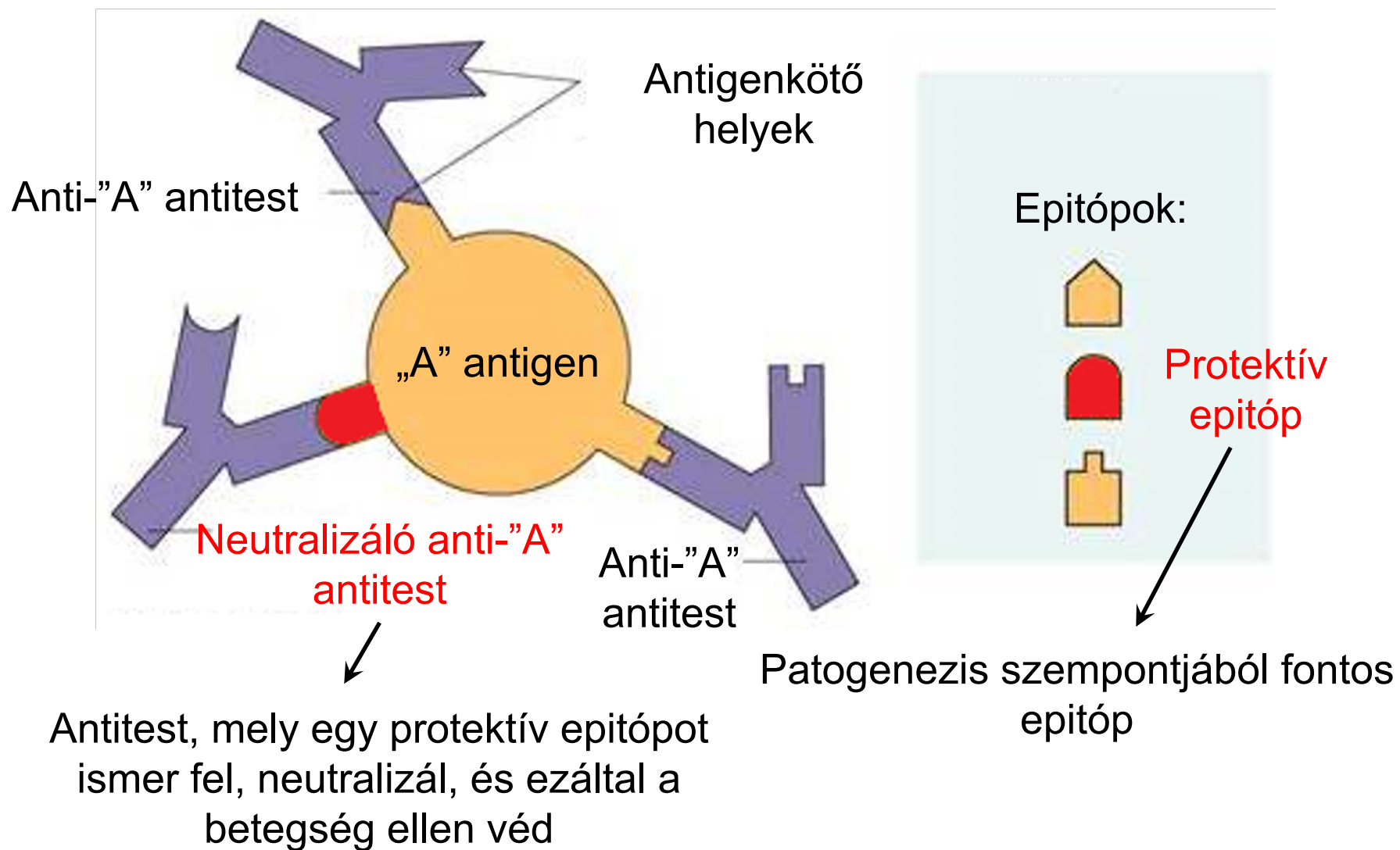
Mesterséges passzív

Ellenszérumok (passzív
immunizálás ellenanyagokkal)

**Gyors, átmeneti humorális
védelem**

Neutralizáló antitest

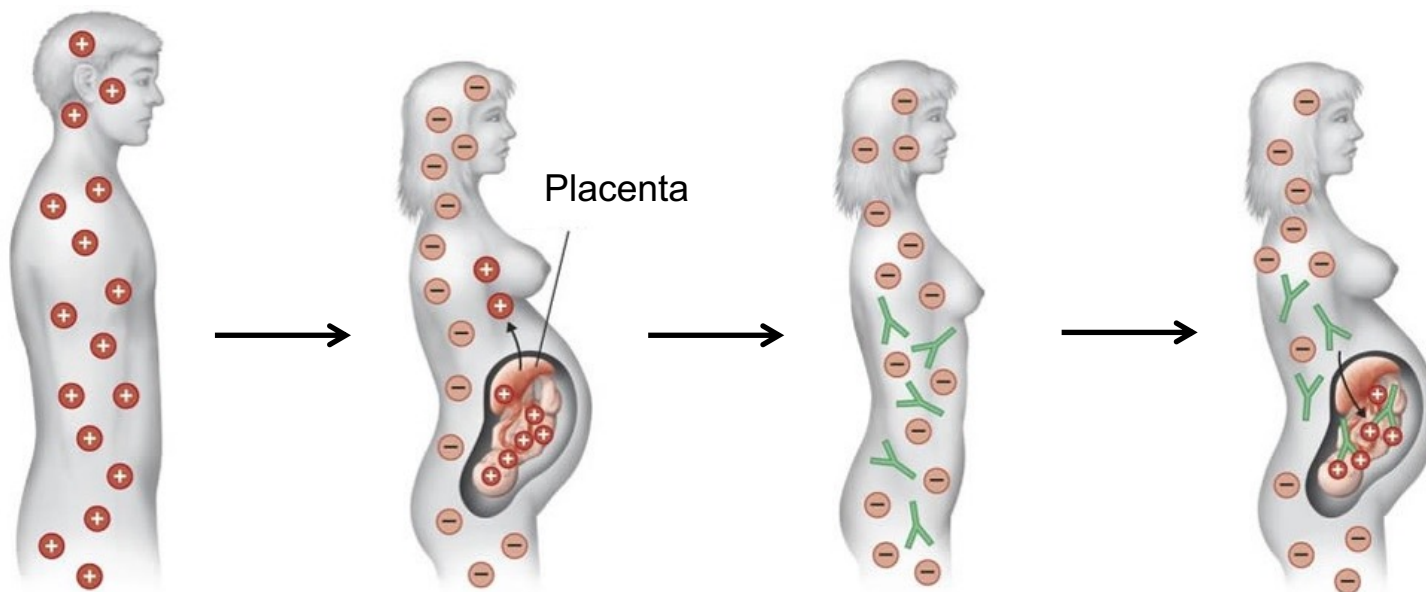

Passzív immunizálás/oltás

- Anti-Rh(D) antitest
- Tetanus Antitoxin
- Anti-HBsAg

Rh alloimmunizáció

Rh+ apa

Rh- anya első Rh+
terhessége

Anya immunizálódik

2. Rh+ terhesség

A terhesség alatt az anyai és a
magzati **vér nem keveredik!**

Anti-Rh antitest

Szülés során azonban valamennyi
magzati vér **bejut az anyába.**

Anti-Rh IgG átjut a placentán,
károsítja a magzati vvt-eket!

Rh alloimmunizáció megelőzése

Rh- anyát az első Rh+ terhességekor a **szülést követően anti-Rh(D) antitesttel kezelik.** (RhIG)

Humán anti-Rh(D)
immunglobulin

Az antitest **eliminálja** az anya vérébe került **Rh+ magzati vörösvérsejteket.**

Megakadályozza, hogy az **anyai immunrendszer felismerje** és anti-Rh antitestet termeljen ellene.

Második Rh+ terhessége esetén **nem lesz a magzatot károsító immunglobulin.**

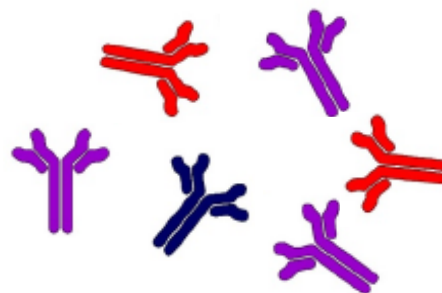
Ellenmérgek

Mérges kígyó fejése,
„A” mérgek összegyűjtése

„A” mérgek beoltása
nyúlba (**nyúl aktív
immunizálása**)

„A” mérgek **neutralizációja**

Kígyómarás esetén a nyúl antitestek beadása (**ember passzív immunizálása**)

iv. Poliklonális nyúl anti-„A” antitestek

Aktív immunizálás

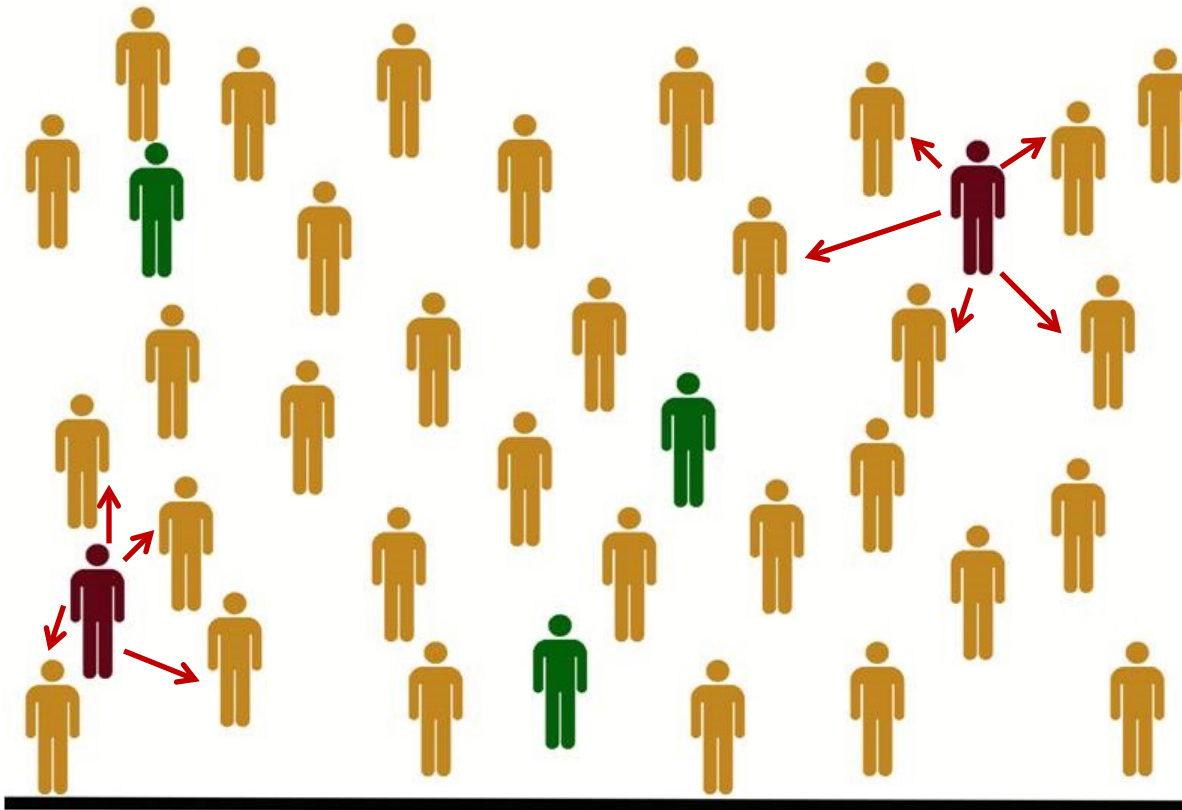
- Lényeg: **antigén** bejuttatása a szervezetbe azzal a céllal, hogy **immunválaszt váltsunk ki**.
- Állatok esetén:
  - Antitestek termelése** (pl. hibridóma-technika, ellenmérgek)
  - Kóros **autoimmunitás kiváltása** (pl. humán porc proteoglikán-indukálta artritisz egérben), a humán **betegségek modellezése** miatt
- Ember esetén:
  - A beoltott antigéneken keresztül a **kórokozót** vagy annak **toxinját** semlegesítő tartós **immunológiai memória** kialakítása
- **Adjuváns** → Immunválasz[↑]^[9.]
- **Nyájimmunitás**: A nem oltottakat is védi.^[10.]
- Első oltás: **Edward Jenner** a fekete himlő ellen tehén himlővel oltott. vacca = tehén latinul

↓
Vakcináció

Edward Jenner (1749-1823)

Nyájimmunitás I.

Ha az általános átoltottság magas.

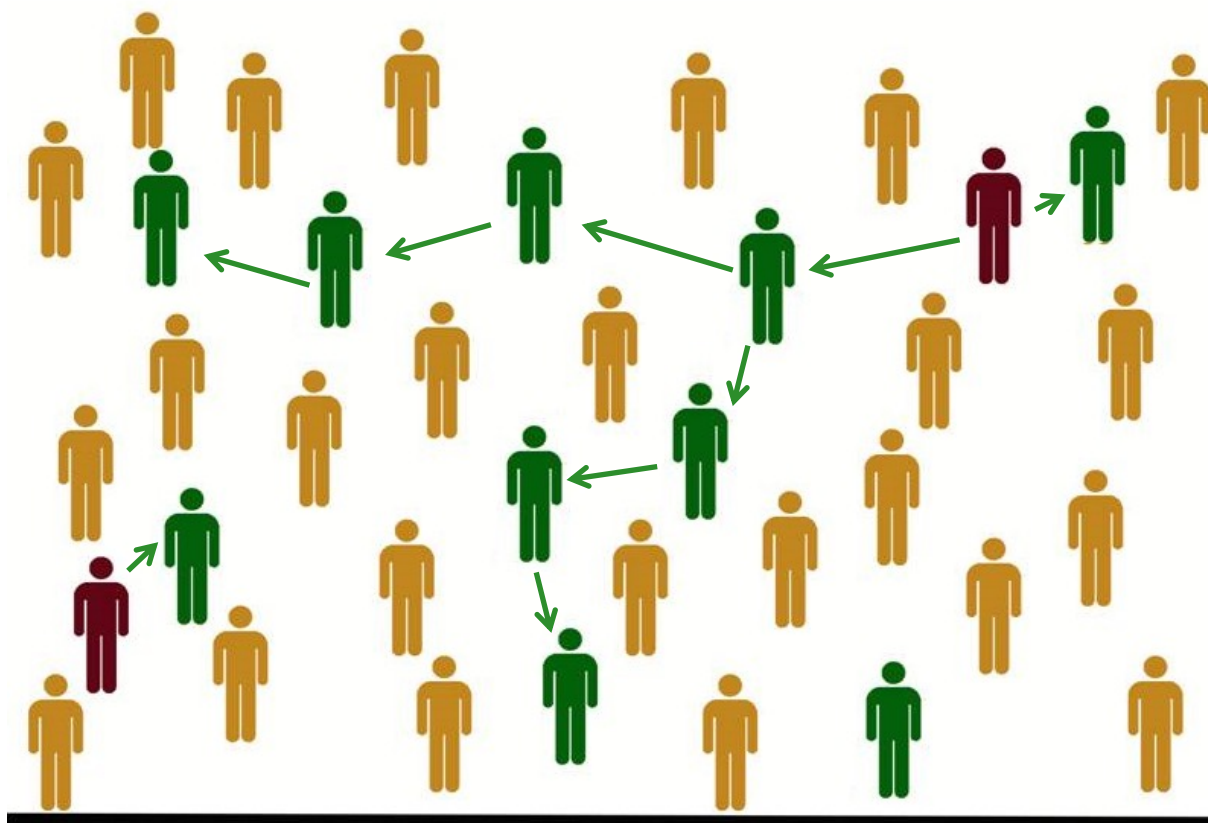
A fertőzés nem terjed, azok is védve vannak, akiket nem immunizáltak.

● Egészséges, immunizált

● Egészséges, nem immunizált

● Fertőző beteg

Nyájimmunitás II.

Ha az általános átoltság nem kellően magas.

A fertőzés képes terjedni a populációban.

● Egészséges, immunizált

● Egészséges, nem immunizált

● Fertőző beteg

Az MMR botrány

- 1998. február: A brit Andrew Wakefield és munkatársai a Lancet-ban (egyik vezető orvosi folyóirat) számolnak be az **MMR oltás és az autizmus összefüggéséről**.^[22.]
- Az MMR ekkor sok országban (köztük Magyarországon is) **kötelező védőoltás**.

MÉDIASZENZÁCIÓ, BOTRÁNY

- 2002-2003 között egyre több Wakefieldnek ellentmondó tudományos közleményt publikáltak^[23.], egyre több orvosi társaság és hivatalos szerv (pl. az amerikai CDC) jelenti ki, hogy **NINCS BIZONYÍTHATÓ ÖSSZEFÜGGÉS** az MMR és az autizmus között.
- 2004: a brit Sunday Times riportere kideríti, hogy Wakefieldnek **anyagi érdeke fűződött** az MMR-t gyártó gyógyszer cég lejáratásához, melyről kollegáinak sem számolt be, emellett munkájukban **adatokat hamisítottak**.^[24,25,26.]
- A Lancet 2004-ben részlegesen, majd 2010-ben teljesen **visszavonta Wakefield cikkét**.^[27.]
- Wakefieldet 2010-ben a **Brit Orvosi Kamara (GMC) kizárta és eltiltotta az orvoslástól**.^[28.]

Dr. Andrew Wakefield a GMC épülete előtt 2010 májusában, amikor megfosztották az orvosi kamarai tagságától.

„A legkártékonyabb orvosi hoax az elmúlt 100 évben^[29.]”

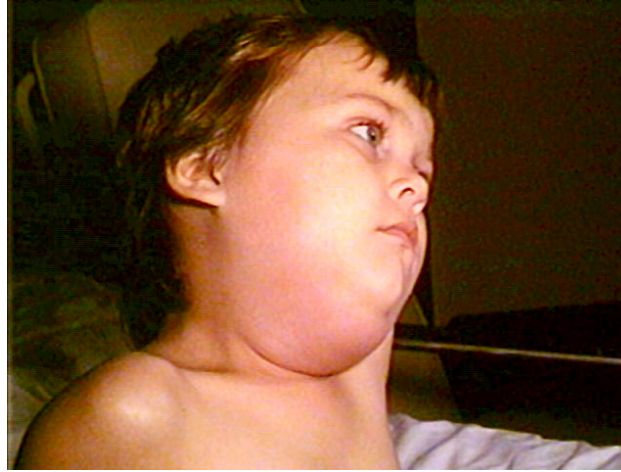
HATÁSA: A KÖZVÉLEMÉNY ÁLTALÁNOS BIZALOMVESZTÉSE A NYUGATI ORVOSLÁS IRÁNT.

MMR

Morbilli (kanyaró, **angolul measles vagy rubeola!**)

Mumpsz (Parotitis epidemica)

Rubeóla (rózsahimlő, **angolul rubella!**)

Közös:

- **Egyik ellen sincs specifikus kezelés!**
- Mindhárom **súlyos szövődményekkel járhat.**

Aktív immunizálás

1. Élő, attenuált vakcinák

- Ezek **fertőzőképes, élő kórokozót tartalmaznak.**^[16.]
- A kórokozók jelentősen **csökkent virulenciával** rendelkeznek, emberben erősen **korlátozott a szaporodásuk.**
- A gyengítést pl. vírusok esetén idegen fajban (sejttenyészet vagy élő állat) való tartós tenyésztéssel szokták elérni. (Pl. a vírus fokozatosan adaptálódik az új gazdaszervezethez, közben csökken az emberrel szembeni virulenciája)
- **Előnyök:**
  - Ez **modellezi legjobban a valódi fertőzést**, mind a **humorális**, mind a **celluláris** immunválaszt kiváltja, tartós védettséghez vezet. (ritkábban van szükség emlékeztető oltásokra)
- **Hátrányok:**
  - A kórokozó az oltást követően **visszanyerheti virulenciáját.** → **Kiválthatja a betegséget**, ami ellen oltunk.
  - Immunhiányos betegeknek nem adhatók.**
  - Tárolása és szállítása nehézkes, **csak hűtve tárolhatók.**
  - Baktériumok attenuálása nehéz**, az ilyen oltások zömmel vírusokat tartalmaznak.

Példák élő, attenuált vakcinákra

- Virális:
  - MMR** (morbilli-mumpsz-rubeóla kombinált vakcina) → Kanyaró, mumpsz és rózsahimlő ellen
  - LAIV**^[17.] (live attenuated influenza vaccine) → Influenza elleni megelőző orrspray, szezonális influenza oltás egy formája
  - Varicella vakcina → Bárányhimlő ellen
  - OPV** (orális polió vakcina, Sabin-csepp) → Poliovírus elleni orális készítmény (járványos gyermekbénulás vírusa)
  - Rotavírus vakcina^[18.] → Rotavírus (hasmenést okoz csecsemőkben) elleni orális vakcina
  - Rabies vakcina^[19.] (vadállatok megelőző célzatú oltására) → Veszétség ellen
  - Fekete himlő elleni oltások^[20.] (ma már sehol sem adják, lásd később)
- Bakteriális:
  - BCG** (Bacillus Calmette–Guérin vakcina) → Tuberkulózis ellen
  - Ty21a**^[21.] → Hastífusz ellen (A *Salmonella typhi* Ty2 nevű, gyengített törzsét tartalmazza, orálisan adják)

BCG

BCG oltás helyén kialakult heg.

- Gyengített *Mycobacterium bovis* baktériumot tartalmaz.
  - A súlyos **TBC megelőzése**, a **szövődmények csökkentése**.
  - Hólyagrák kezelésére** is használják, ilyenkor a húgyhólyag lumenébe adják.^[32.] (lásd majd urológiából)
- Intradermálisan adják, tartós **heget hagy**.
- **Hatékonyága változó**, jelenleg is vita tárgya.^[33,34,35.]
- Sok országban nem kötelező. (pl. az Egyesült Királyságban 2005-ig az volt, az USA viszont soha nem vezette be) **Magyarországon kötelező!**
- **WHO ajánlása:** Azokon a területeken minden kisgyermek kapja meg, ahol a **tuberkulózis endémiás**, mert védelmet nyújt a **miliáris TBC** és a **tuberkulotikus agyhártyagyulladás** ellen.^[36.]
- Bár emiatt külön nem adják, de részlegesen véd a **lepra ellen is**.^[37.]

Aktív immunizálás/oltás

1. Élő, attenuált oltóanyag

Élő, attenuált (=legyengített) kórokozót tartalmaz

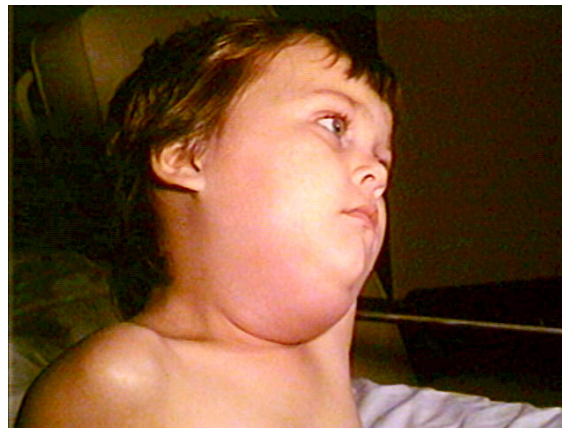
Előny: fiziológiás fertőzéshez közel áll – hatékony immunválaszt eredményez

Hátrány: virulens reverzió veszélye

Példák: MMR, BCG, orális polio vakcina (OPV)

Morbilli (Masern)

Mumps

Röteln

Aktív immunizálás

2. Inaktivált vakcinák

- **Elölt, teljes kórokozót** tartalmaznak. (a vírusokat általában hővel vagy formaldehiddel inaktiválják)
- **Előnyök:**
  - Biztonságosabbak**, mint az élő, attenuált vakcinák
  - Egyszerűbben tárolhatók és szállíthatók
- **Hátrányok:**
  - Kevésbé markáns immunválaszt váltanak ki, a kialakult **védelem nem olyan erős**
  - Ismételt oltásokra van szükség** („booster shot”)
- **Példák:**
  - IPV** (inaktivált polió vakcina) → Járványos gyermekbénulás ellen
  - Éves influenza oltások** → 3 vagy 4 elölt influenza vírustörzset tartalmaznak

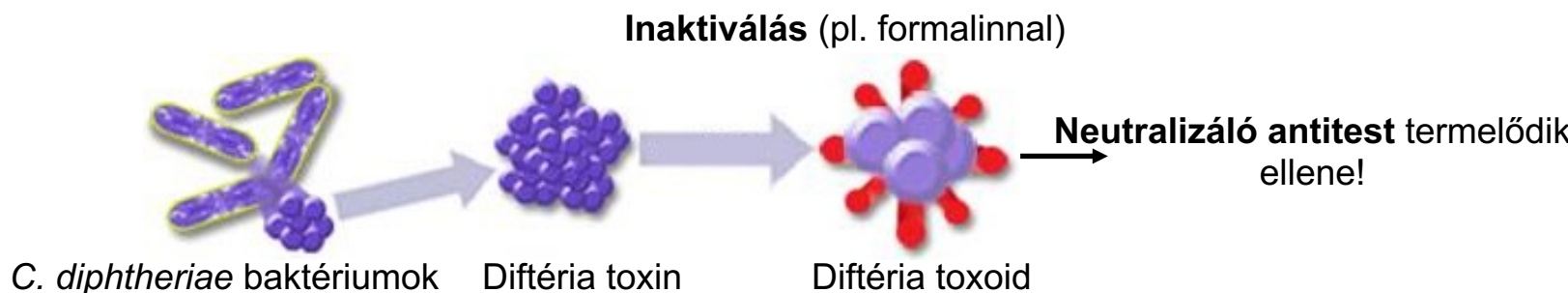
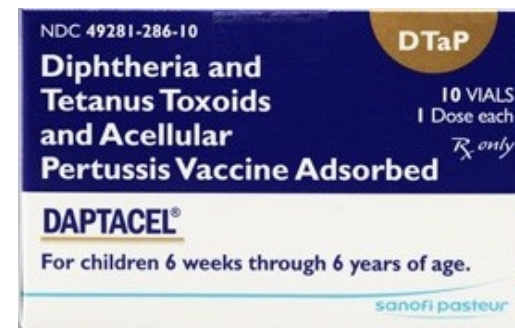
Aktív immunizálás

3. SUBUNIT VAKCINÁK:

- Nem a teljes mikróbát, hanem annak kiválasztott **antigénjeit** tartalmazzák.
- Még az inaktíválthoz képest is **biztonságosabbak**.
- Előállítása történhet:
  - A mikroba tenyésztése, majd az antigén tisztítása
  - Rekombináns technológiával, pl. élesztőben (**Rekombináns subunit vakcina**)

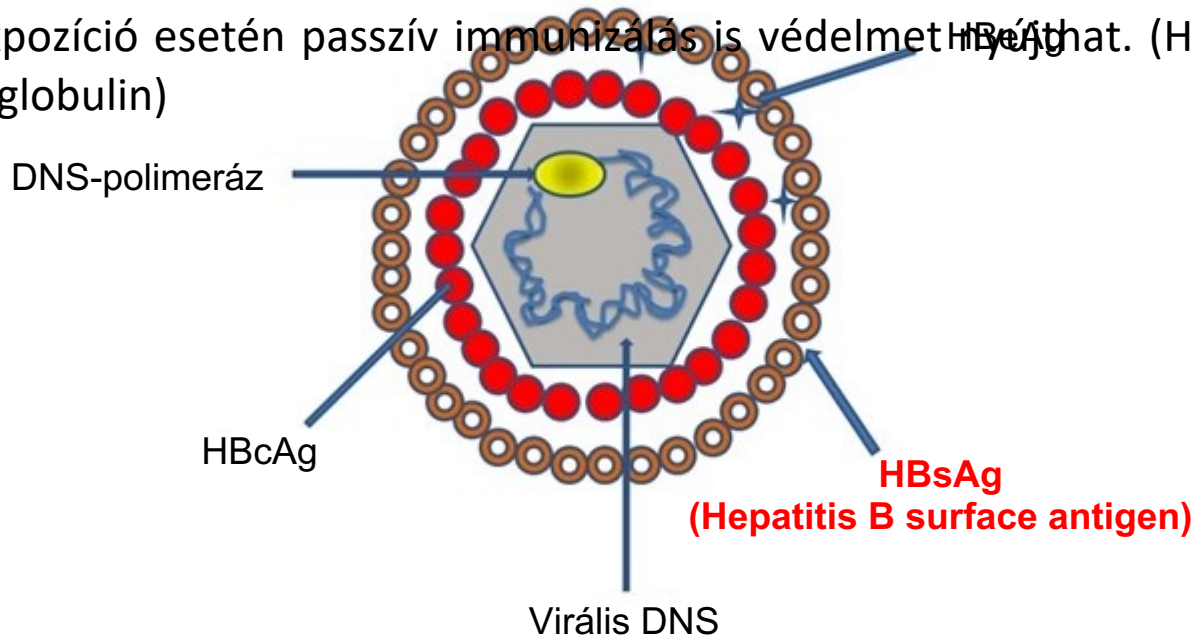
4. TOXOID VAKCINÁK:

- **Inaktivált toxint** (ún. toxoid) tartalmaznak.
- A toxoid **megtartja a toxin antigenitását**, de **nem toxikus**.
- Azon betegségek ellen hatékonyak, amiket valamilyen termelt toxin idéz elő.

HBV vakcina

- A vakcina a hepatitisz B vírus (HBV) **felszíni antigénjét** (HBsAg) tartalmazza.
- **Rekombináns subunit vakcina**, módosított **élesztő termeli** a vírus antigénjét.^[39.]
- Többszöri primer oltásokra van szükség, a védettséget az **anti-HBsAg antitestek** biztosítják. → A hosszú távú védettség kérdéses, az **antitest szintek mérhetőek**.
- **Magyarországon kötelező!**
- **Kombinálható más vakcinákkal**^[42,43.], pl. DTaP+IPV+Hib+Hep B, de **itthon külön adják**.
- HBV expozíció esetén passzív immunizálás is védelmet nyújthat. (HBIG= hepatitisz B immunglobulin)

Aktív immunizálás

5. Konjugált vakcinák

- Sok kórokozó **gyenge antigenitású** poliszacharid tokkal rendelkezik.

–*Haemophilus influenzae*

–*Neisseria meningitidis*

–*Streptococcus pneumoniae*

Gennykeltők, pl. **gennyes agyhártyagyulladás**
(gyermekben, lépeltávolított betegekben)

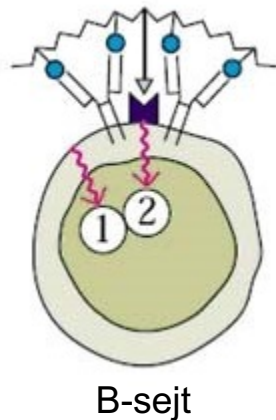
- Poliszacharid = **T-independens antigén**: T-sejteket a többségük nem aktiválja:

–Az így termelt antitestek **alacsony affinitásúak**, zömmel **IgM** típusúak.

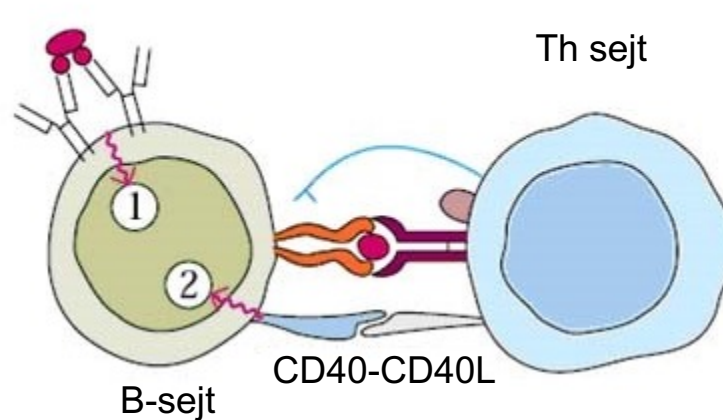
- Különösen **gyermekek veszélyeztetettek**.

- Megoldás: poliszacharid antigének **hozzákötése fehérje hordozóhoz**.^[48.]

T-independens:

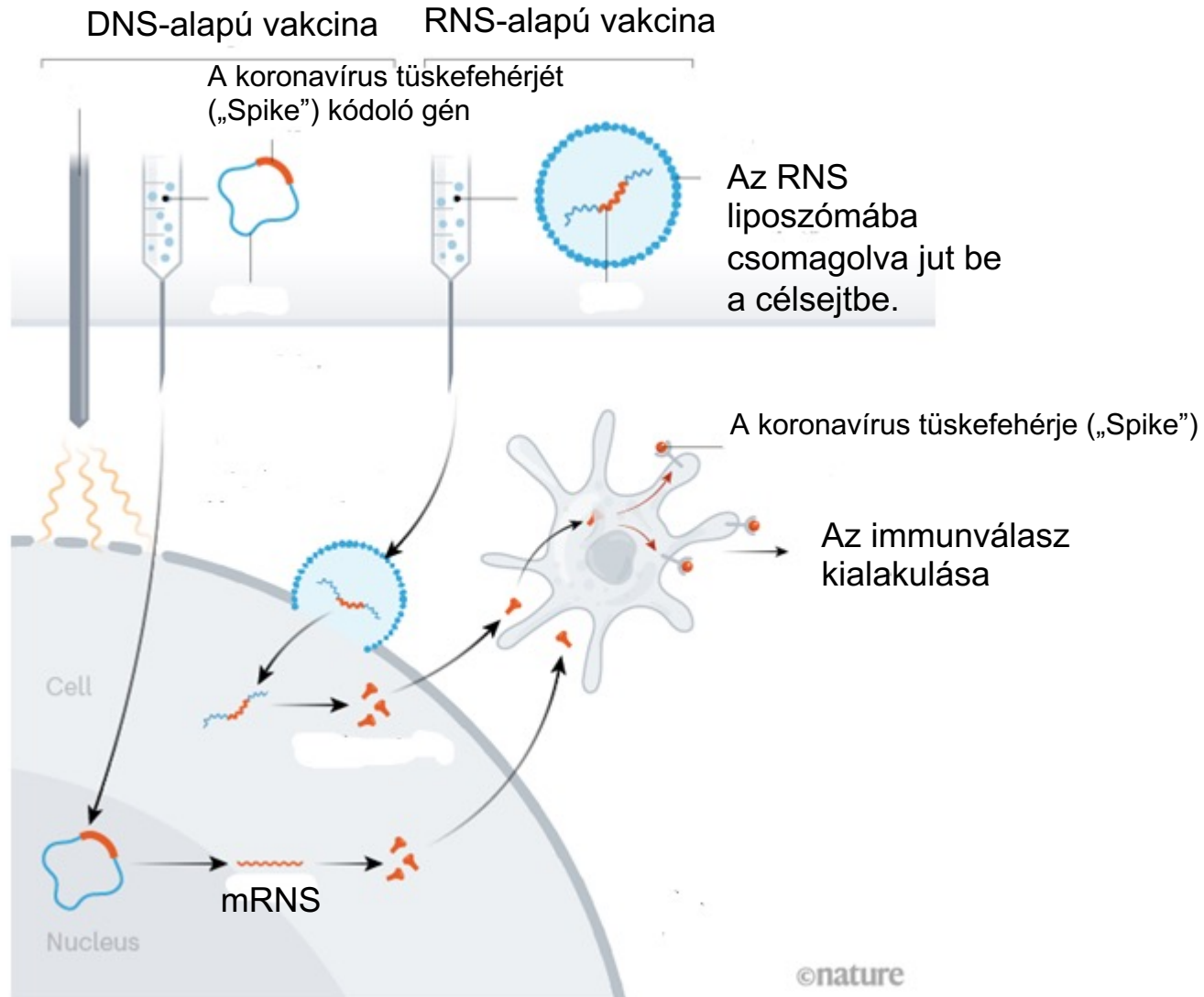

T-dependens:

Aktív immunizálás

6. Nukleinsav-alapú védőoltások

Néhány figyelemfelkeltő eset

2014. december: Kanyaró járvány tört ki az az amerikai Disneylandből kiindulva, 189 beteg, többségük nem kapott kanyaró ellen védőoltást.^[54.]

First Case of Diphtheria in Spain Since 1986 After Parents Shun Vaccination

TIME

2015. júniusa: Egy 6 éves kisfiú meghalt torokgyíkban Spanyolországban, ahol 1986 óta nem fordult elő ez a betegség. A szülők oltásellenesek voltak, nem oltatták kisebb korában a gyermeküket.^[55.]

Children paralysed in Ukraine polio outbreak

BBC

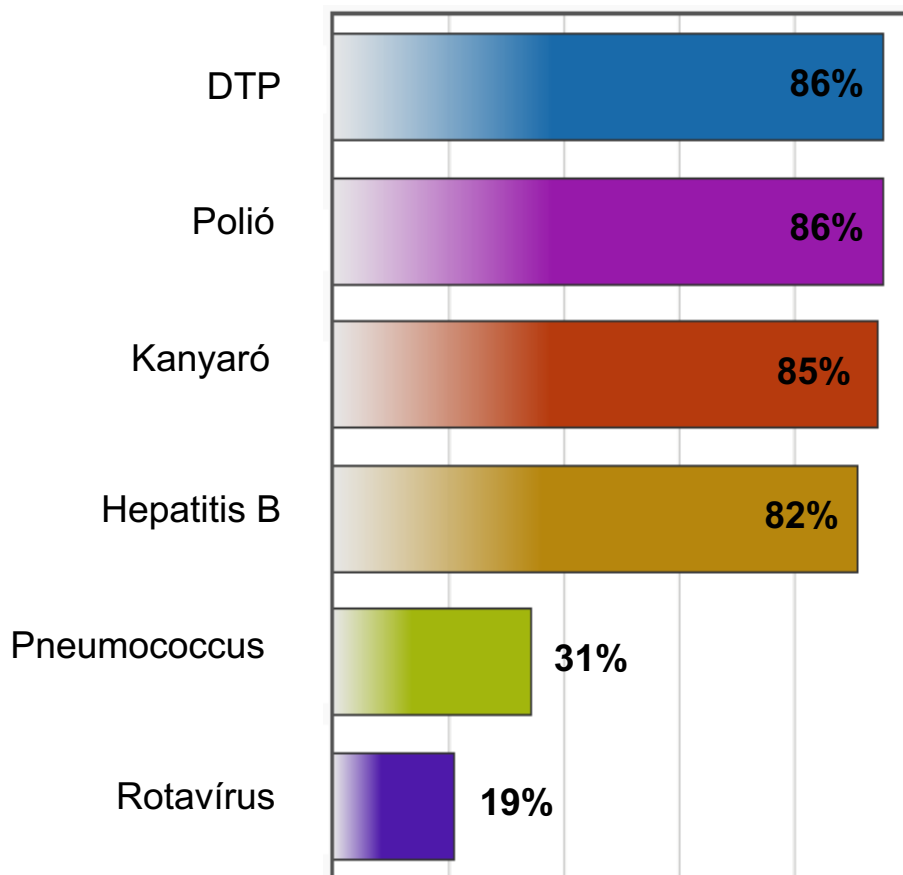
By James Gallagher
Health editor, BBC News website

🕒 2 September 2015 | Health

5 év után újra feltűnt a polió Európában 2015-ben.^[56.]

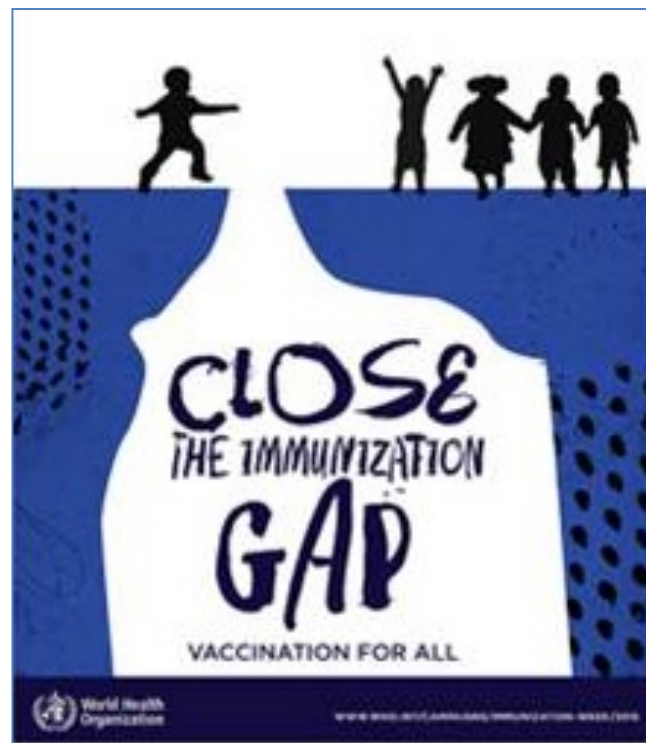
Hol tart a WHO?

Világgraszoló átoltottság az egyes vakcinák vonatkozásában 2014-ben^[59.]:

Global Vaccine Action Plan célja:

- >90% átoltottság
- **POLIÓ ERADIKÁLÁSA**

Köszönjük a figyelmet!

Emil Adolf von Behring

1901-es Fiziológiai és orvostudományi Nobel-díj: A szérum terápia, különös tekintettel a diftéria ellenszérum kifejlesztéséért.^[60.]

Max Theiler

1951-es Fiziológiai és orvostudományi Nobel-díj: A sárgaláz terén végzett kutatásaiért és a sárgaláz elleni védőoltás kifejlesztéséért.^[61.]